

Sadjarstvo

Prvih pet ali šest let z rezjo oblikujemo krošnjo oreha

Pridelovanje lupinarjev, še posebej orehov in lešnikov, je v Sloveniji vse bolj priljubljeno, veseli pa dejstvo, da je med novimi pridelovalci vse več mladih. Mnogi podedujejo zemljo in ker so v službah, intenzivna pridelava rastlin ne pride v poštev, zato se odločijo za trajne nasade. Ker pogosto nimajo ne znanja ne izkušenj z gojenjem tovrstnih rastlin, jim še kako pridejo prav strokovna srečanja s prikazi rezi, ki jih že več kot desetletje uspešno organizira Slovensko strokovno društvo lupinarjev in njegova gonilna sila ter vodilna strokovnjakinja s tega področja dr. Anita Solar.

Intenzivni nasad orehov z namakalnim sistemom

Letošnje aprilsko srečanje je bilo v znamenju rezi orehov. Več kot šestdeset članov društva se je kljub slabemu vremenu zbralo pri Turnškovih v Brezovi, Šmartno v Rožni dolini, blizu Celja, ki so s tisoč drevesi eni večjih pridelovalcev orehov pri nas in edini v Sloveniji, ki imajo v štiriletnem ekološkem nasadu urejeno kapljično namakanje.

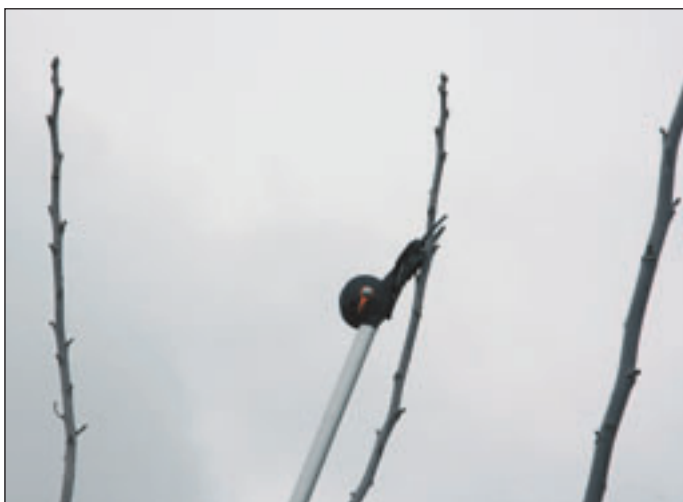

Sadiko oreha prvo pomlad odrežemo približno meter in pol visoko.

Na dolžini 20 centimetrov pod rezjo bodo pognali poganjki.

Oreh je del slovenske kulturne krajine in skoraj ni domačije na podeželju, kjer na dvorišču ne bi bilo mogočnega oreha. Je tudi del slovenske kulinarne tradicije, kar pomeni, da ima ta rastlina pomembno vlogo v Sloveniji. Včasih oreha niso rezali. Rasel je tako, kot je, če pa je katera od vej pobegnila proti stehi sosedove hiše, je bilo treba ukrepati. Rana, ki je zazevala, ko so odžagali debelo vejo, je bila pogosto vzrok za propad celega drevesa. Zato je veljalo, da oreha ne režemo.

Vrh skrajšamo za četrtno njegove dolžine.

Številni poskusi na orehu doma in v tujini so dali nova znanja in kot pravi dr. Solarjeva, je v intenzivni pridelavi orehov bistveno, da mlade rastline od sajenja v prvih petih ali šestih letih vzgojimo v drevesa, ki bodo imela ustrezno obliko za optimalno rodnost in bodo zapolnila ves prostor, ki ga imajo na razpolago v nasadu. Mlad oreh je lažje rezati, ker še lahko dosežemo veje, in tudi rane, ki jih je treba seveda ustrezno zaščititi s premazom, še niso tako velike, da bi bile lahko usodne za preživetje rastline.

Orehe sadimo jeseni od novembra dalje, režemo pa marca in aprila, tik pred začetkom brstenja, ko so korenine že dejavne in se že pretakajo sokovi po rastlini. Z rezjo spomladi ne hitimo zaradi občutljivosti za mraz. Orehe v rodnosti pa režemo konec poletja, ker se takrat sokovi pretakajo v obratni smeri, torej iz po-

ganjkov navzdol po deblu in je zato iztekanje sokov najmanjše in drevo najmanj prizadeto.

Prvo leto po sajenju

Orehe za intenzivno pridelavo delimo v dve skupini, in sicer standardne sorte (elit, franquette, parisiense, G-139), ki razvijejo plodove na koncu enoletnih poganjkov (terminalno) in jih gojimo v obliki kotla, ter novejša sorte (lara, fernor, fernetta, adams, hartley), ki razvijejo plodove na koncu in vzdolž enoletnega poganjka (lateralno) in jih gojimo v obliki piramide.

Kotlasta gojitvena oblika pomeni, da z rezjo v prvih letih vzgojimo tri do štiri ogrodne veje, pri piramidi pa vzgojimo močan sredinski navpični poganjek, iz katerega izraščajo v dveh ali treh etažah stranske ogrodne veje.

Očesa z vratom odstranimo, ker bi se iz njih razvili poganjki pod zelo ostrim kotom. Nastanejo vilice ali rogovi, ki se pozneje lahko razkolje.

Jeseni posajeno sadiko spomladi odrežemo 150 centimetrov visoko oziroma 20 centimetrov nad mestom, kjer želimo prve ogrodne poganjke. Če torej odrežemo poldrugi meter visoko, se bo krošnja začela 120 do 140 centimetrov nad tlemi. Včasih so bila debla nižja, vendar so potem ugotovili, da je zaradi povešanja vej otežena mehanska obdelava nasada. Odrežemo poševno, malo nad brstom in rano zamažemo. Pazimo, da je vrh sadike na mestu, kjer bomo odrezali, lepo okrogel in ne rebrast. Če je rebrast, gremo nižje po šibi, dokler ne pridemo do okroglega dela in odrežemo. Rebrast vrh sadike namreč ni dobro prehranjen in iz njega bodo pognali zelo šibki poganjki, česar pa si zagotovo ne želimo. Če ima sadika poganjke po deblu, jih prvo leto vršičkamo (pinciramo – v začetku in ponovno sredi poletja odščipnemo vrh), da listi prehranjujejo mlado drevesce, naslednje leto pa jih bomo odrezali (lahko kar s cepilnim nožkom) povsem ob deblu.

Prvo leto bodo torej pognale 20 do 30 centimetrov dolge mladike, v namakalnih nasadih lahko tudi več. Naslednjo pomlad daljše poganjke skrajšamo za četrtno dolžine in nad brstom, ki je obrnjen navzven, kratke poganjke pustimo. Če je poganjek črn, ga izrežemo pri osnovi na čep (tako, da imamo vodoraven rez) in iz spodnje strani pod rezjo bo iz spečega brsta pognal nov poganjek, ki bo nadomestil poškodovanega ali obolelega.

Če je sadiko že prvo zimo poškodovala srnjad, jo spomladi odrežemo na 30 centimetrov višine in iz nje vzgojimo nadomestno sadiko.

Piramidna gojitvena oblika

Potem ko smo mladiko prvo pomlad prikrajšali in je poleti pognalo nekaj mladik, pri piramidni obliki najvišje ležečo mladiko privežemo navpično in iz nje v naslednjih letih vzgajamo močno osrednjo os (provodnik). Ta naj bi bila trikrat debelejša od stranskih poganjkov. Vsako pomlad jo skrajšamo za četrtno in izrežemo prvi nižje rastoči konkurenčni poganjek. Vrh prikrajšamo prva leta zato, ker je na koncu cvetni brst, ki se bi razvil v

Dr. Anita Solar razlaga, kako cvetni brst ločimo od listnega.

plod in poganjek ne bi rasel, mi pa si želimo, da mlado drevo še raste v višino, kar z rezjo tudi dosežemo. Prvo etažo ogrodnih vej oblikujemo iz treh do štirih stranskih poganjkov, ki jih prva leta pred brstjenjem odrežemo za četrtno do tretjino, odvisno od tega, kako močni so. Zaradi rezi ogrodne veje rastejo v prostor in se tudi stransko obrastejo. V naslednjih letih tako vzgojimo dve ali tri etaže ogrodnih vej, ki izraščajo iz močnega provodnika.

Kotlasta gojitvena oblika

Pri kotlasti obliki je sredina prazna, na vse strani pa so razporejene tri ali štiri ogrodne veje. Ogradne veje izberemo med poganjki, ki so pognali prvo leto, ko smo spomladi sadiko prikrajšali. Preostale poganjke odrežemo pri osnovi. Izbrane poganjke naslednjo pomlad prikrajšamo za četrtno na zunanje brste. Če so šibki, jih skrajšamo bolj, tudi do polovice, da se okrepijo. Glavni namen krajšanja je obraščanje po dolžini poganjka. Brez tega posega se namreč spodnji del poganjka ne obrašča in ostaja gol, zgornji del pa je obraščen, kar pomeni, da v notranjosti krošnje ne bo pridelka. Na vsakem od spomladi skrajšanih poganjkov poženejo tisto leto dve ali tri mladike. Najbolj požene sredinska, ki se razvije iz najvišje ležečega brsta. Vse enoletne poganjke naslednja leta spomladi krajšamo, tako da v petih do šestih letih vzgojimo drevo z močnimi ogrodnimi in stranskimi vejami.

Poganjek, ki konkurira vrhu, odrežemo.

Oreh po rezi

Na splošno pri orehu skrbimo, da se ogrodne veje stransko obraščajo navzven in ob straneh. Enoletne poganjke, ki v vrhovih ogrodnih vej rastejo v sredino, izrežemo pri osnovi. Stranske poganjke pa vedno prikrajšamo nad brsti, ki bodo pognali navzven, tako da svetloba prodre v notranjost krošnje.

Gnojenje in varstvo mladih orehov

Mlada drevesa morajo za vegetativno rast dobiti dovolj hranil, kar pomeni izdatno dognovanje. Do šestega leta starosti se mora oreh pravilno oblikovati in doseči ustrezno krošnjo z velikim številom rodnih poganjkov. V tem obdobju dognujemo z dušičnimi mineralnimi gnojili (KAN), in sicer k vsakemu mlademu drevesu potresemo okoli debla v premeru njegove krošnje (prvo leto približno meter premera, peto leto tri metre) prvo leto 100 gramov čistega dušika, drugo leto 200 gramov in tako vsako leto 100 gramov več do petega leta, ko damo drevesu 500 gramov čistega dušika. Količino gnojila vsako leto razdelimo na tri dele in gnojimo konec aprila, konec maja in konec junija. Pozneje v letu z dušikom ne gnojimo več, kar velja tudi za druge lesnate rastline. Les rastlin mora do zime dozoreti, sicer pride do pozeb.

Kolobar okoli drevesa plitvo okopavamo, da ni plevelov, ki jemljejo drevesu hranila in vodo. Gnojilo potresemo po površini in ga plitvo zadelamo v zemljo. Po gnojenju kolobar zastremo s travo, ki smo jo pokosili v nasadu. S tem ohranjamo v območju nad koreninami primerno vlago, ki je za mlado drevo izrednega pomena. Kljub temu mlada drevesa prvo leto po sajenju še nekajkrat obilno zalijemo. To je še posebej pomembno, če sadimo spomladi.

Pri orehu v intenzivnih nasadih največ težav povzroča bakterijska črna pegavost ali orehov ožig. Napada vse zelene dele drevesa. Prepoznamo jo po tem, da pri mladih orehih počrniijo mladi poganjki, na listih se pojavijo oglete črne pege z rumenkasto obrobo. Ko opazimo te znake, moramo ukrepati, nikar pa ne škropimo na pamet, za vsak slučaj. Škropimo s pripravkom Champion 50 WG, dobro delovanje imajo tudi mineralna gnojila na osnovi bakra, kot so Copfort, Cuprovin 50 in Coptrel 500. Najpomembnejše je zgodnje škropljenje, ko drevo ozeleni. Ponovimo ga v dva- do tritedenskih presledkih, zlasti če je pomlad deževna. Mlada drevesa zaščitimo tudi v avgustu, ko so bujno rastoče mladike zelo občutljive za bolezen, rodna drevesa pa potrebujejo zaščito od brstenja do prve polovice julija.

Marjeta Hrovatin